

РОЗВИТОК ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ DEVELOPMENT OF CROSS-BORDER COOPERATION OF THE BLACK SEA REGION

Людмила ДЕЙНЕКО,
доктор економічних наук,
Рада по вивченню продуктивних сил України
НАН України, Київ

Lyudmyla DEYNEKO,
PhD Economics,
Council for Productive Power Study,
NAS of Ukraine,
Kyiv

Інна ІРТИЩЕВА,
кандидат економічних наук, Національний
університет кораблебудування
імені адмірала Макарова, Миколаїв

Inna IRTYSHCHEVA,
PhD Economics,
Admiral Makarov
National University of Shipbuilding,
Mykolaiv

Євгенія БОЙКО,
Рада по вивченню продуктивних сил
України НАН України, Київ

Evgeniya BOYKO,
Council for Productive Power Study,
NAS of Ukraine, Kyiv

Подальше просування України на шляху міжтериторіального та транскордонного співробітництва неможливе без підвищення ролі регіонів. Регіони України історично об'єднують господарські та торговельні взаємозв'язки, технологічні відносини, обмін ресурсами виробництва. Під впливом економічних, політичних та інших факторів сьогодні відбувається трансформація регіональної структури економіки та господарського устрою.

У розвитку соціально-економічної системи країни особливу роль відіграє регіон Причорномор'я, у якому набули розвитку промисловість, сільське господарство, транспортний та морський господарський комплекс. Структуру Причорноморського регіону складають області, які різняться за показниками соціально-економічного розвитку, що спричиняє проблему неоднорідності розвитку територій. Так, АР Крим та Одеська область, де розвинуті промисловість та рекреація, є більш розвинутими та менш депресивними, порівняно з Херсонською та Миколаївською областями, господарство яких має агроіндустріальний характер. Регіональна політика залежить від рівня соціально-розвитку регіону. Тому вирішення проблеми розвитку території вимагає ретельного дослідження соціально-економічної ситуації в регіоні, чинників і потенціалу розвитку, розробки заходів, які необхідно вжити на державному та регіональному рівні для зро-

стання соціально-економічних показників, підвищення самостійності регіону, зміцнення конкурентоспроможності економіки, як у внутрішньогосподарській економічній системі, так і в умовах процесів міжнародної інтеграції. У зв'язку з цим одним з найважливіших завдань є активізація зовнішньоекономічної діяльності підприємств Причорномор'я.

На території Причорномор'я наявний потужний потенціал промисловості та сільського господарства, наявні підприємства майже всіх галузей та сфер діяльності: виробництво будівельних матеріалів, машинобудування і металообробка, хімічна і нафтопереробна промисловість, деревообробка і целюлозно-паперова, легка, харчова промисловість, м'ясо-молочне скотарство і свинарство, вирощування зернових, соняшнику, цукрових буряків, винограду, плодів та овочів (рис. 1).

Причорноморський регіон України характеризується також розвинутим транспортно-дорожнім комплексом (є всі види транспорту), наявністю рекреаційних ресурсів та розвитком туризму. Господарство Одеської області характеризується розвинутою промисловістю, портовим господарством (Одеський, Юний, Іллічівський, Ізмайльський, Усть-Дунайський та ін. порти і портові пункти), агропромисловим комплексом, наявністю курортної та рекреаційної інфраструктури. У Автономній Республіці Крим розвинуті рекреаційне господарство і туризм, машинобудування і металообробка, хімічна і харчова промисловість, морський транспорт. Миколаївська область спеціалізується на галузях машинобудування, виробництва будівельних матеріалів, легкій і харчовій промисловості, існує розвинуте портове господарство. У сільському господарстві переважає м'ясо-молочне скотарство, виробництво зерна, соняшнику, овочів, баштанних культур, винограду. Херсонська область характеризується розвинутим сільським господарством, набула розвитку легка і харчова промисловість, окремі галузі машинобудування.

Останнім часом у Причорноморському регіоні України накопичений значний досвід міжрегіонального співробітництва та участі у міжнародних організаціях, який може стати важливим чинником в інтеграційних процесах. Так, починаючи з 1994, регіон є членом міжрегіональної організації — Робочої співдружності придунайських країн — котра згідно з класифікацією К. Содупа є прикладом «функціональної» асоціації «трансрегіонального» типу. Головною метою організації є просування співробітництва між її членами заради розвитку Дунайського простору в інтересах людей, які його населяють, а також підтримки мирного співіснування в Європі.

Нині саме в рамках Робочої співдружності придунайських країн триває робота щодо створення судноплавної лінії «Відень (Австрія) — Ізмаїл (Україна)» з використанням суден Українського Дунайського па-

Рис. 1. Спеціалізація господарства
Причорноморського регіону України

роплавства (УДП); партнерами приморських регіонів в цьому проєкті є земля та місто Відень. Слід зазначити, що втілення такого проєкту дуже важливе з огляду на наслідки обох воєнних конфліктів в Югославії для Українського Придунав'я: в результаті прийняття рішення Радою Безпеки ООН про запровадження санкцій щодо допомоги конфліктуючим сторонам під час першого Югославського конфлікту була припинена робота судноплавної пасажирської лінії від Альп до Чорного моря, що спричинило довгострокові негативні наслідки не тільки для діяльності УДП, але й для розвитку туристично-рекреаційної галузі та сфери послуг у регіоні. Важливим напрямком роботи є також налагодження співпраці з Віденським портом, який має позитивний досвід модернізації та впровадження ноу-хау в галузі менеджменту і де, до того ж, створений один з найпотужніших контейнерних терміналів. За цих умов саме Віденський порт було обрано Секретаріатом ТІНА головним партнером для проєкту створення контейнерних терміналів у дунайських портах України; реалізація такого проєкту була б вагомим внеском в їх модернізацію та поживлення діяльності з огляду на те, що протягом останніх років саме комбіновані перевезення вважаються одним з найперспективніших видів надання транспортних послуг.

Міжрегіональне співробітництво базується не тільки на наявності загальних ознак, таких як географічне положення, схожість інтересів у просуванні економічної, соціальної, екологічної, культурної та іншої діяльності, або наявності спільних проблем, основою для його налагодження та розвитку можуть стати також чинники, що належать до територіального розподілу праці та визначають місце в ньому окремих регіонів і територій.

У жовтні 1996 Причорноморський регіон був обраний головуючим регіоном Робочої співдружності придунайських країн (РСПК) терміном на один рік. 10-11 жовтня 1997 року в Одесі відбулася VIII конференція голів регіонів-членів РСПК, під час якої прапор Співдружності та повноваження головуючого перейшли до австрійської землі Бургенланд. Одним з найважливіших питань конференції було обговорення проєкту Європейської хартії для Дунайського простору та Дунайської екологічної декларації.

Підкреслюючи важливість Дунаю як транспортної артерії, що має величезний вплив на економічний розвиток прилеглих регіонів, а також на навколишнє середовище та екологію Чорного моря, враховуючи наявність нових перспектив для регіонів Дунайського басейну, які з'явилися з відкриттям країн Центральної та Східної Європи, а також досягнення домовленостей щодо проєктів у галузі охорони довкілля, розвитку судноплавства, економічного співробітництва, використання водного простору, туризму тощо, в проєкті рекомендацій зазначається, що «існуючі в Дунайському регіоні проблеми можуть бути розв'язані на основі глобальної та інтегрованої діяльності. Важливо, щоб це співробітництво відбувалося на всіх рівнях — міжнародному, національному, регіональному і місцевому, а також охоплювало всі рівні влади — державних службовців, депутатів, державні та недержавні установи».

Метою Хартії визначається «досягнення довгострокового і стабільного співробітництва між урядами держав, національними парламентами, регіональними владами та їх головами і виборними органами, європейськими інституціями та міжнародними установами заради гармонійного та сталого розвитку регіонів Дунайського басейну в інтересах його жителів і збереження природної та культурної спадщини».

Широкий вихід в Азово-Чорноморський басейн і до значних річкових магістралей — Дунаю, Дністра, Дону, Дніпра — визначає великі переваги і транспортні можливості регіону. Регіон має розвинуту транспортну мережу, яка зв'язує його із центральною частиною України, Донбасом, Росією, Молдовою, Румунією, Балканами та Туреччиною. Основу морегосподарського комплексу складають морські порти, які за останні роки активно розвивають власну інфраструктуру.

Територією регіону проходять два європейські, так звані Критські коридори — 7-й та 9-й. а також транспортні коридори Одеса-Гданськ, Євроазіатський і радіальний навколо Чорного моря в рамках Чорноморського Економічного Співробітництва. Одним з найбільш перспективних є Євроазіатський транс-

портний коридор, ключовою ланкою якого є паромна переправа Іллічівськ-Поті. Географічне розташування регіону дозволяє йому стати основною сполучною ланкою між багатим на нафтові родовища Каспійським регіоном і європейським ринком.

Прикладом успішної взаємодії регіону із європейськими структурами є реалізація двох довгострокових проєктів. Перший з них — це розвиток Євразійського транспортного коридору, який здійснюється в рамках програми TRASECA, яка фінансується Європейським Союзом і передбачає надання технічної допомоги для розвитку транспортного сполучення в напрямку Захід-Схід: із Європи через Чорне море, Кавказ і Каспійське море в Центральну Азію.

Реалізація іншого проєкту — побудова найпотужнішої в Європі Тарутинської газокompresорної станції здійснювалася завдяки кредиту Європейського банку реконструкції та розвитку. Будівництво цієї станції дало можливість збільшити пропускну спроможність газопроводу «Ананьєв-Ізмаїл», що дає вигоди як Росії у збільшенні транзиту газу на Балканах та в Туреччину, так і Україні у збільшенні надходжень за транзит та зростання можливостей газифікації південних районів регіону.

Оскільки Причорноморський регіон є аграрним, то слід більше звернути уваги на міжнародне співробітництво регіону та України в цілому в галузі сільськогосподарського виробництва. На даний час Міністерством аграрної політики України здійснюється співробітництво в рамках близько 100 угод в галузі сільського господарства та за галузевими напрямками між країнами. Кожного року ініціюються та підписуються міжгалузеві та міжміністерські угоди, які регулюють подальшу співпрацю з країнами світу. На даний час тільки в стадії розробки та опрацюванні знаходиться понад 30 нормативних міжнародних актів, що регламентують діяльність за різними напрямками співробітництва та дають можливість започаткування та здійснення різнопланових відносин на різних рівнях аграрного сектору України.

За останній час Мінагрополітики підписані наступні міжнародні акти:

- Угода між Міністерством аграрної політики України та Міністерством сільського господарства КНР про співробітництво в галузі сільського господарства;
- Протокол проведення засідання Українсько-Німецького Аграрного комітету з питань співробітництва в галузі агропромислового комплексу;
- Угода між Міністерством аграрної політики України та Міністерством сільського господарства Королівства Данія про співробітництво в галузі сільського господарства;
- Меморандум про співробітництво в галузі сільського господарства між Міністерством аграрної політики України та Міністерством сільського, лісового та водного господарства Республіки Хорватія;
- Програма співробітництва в галузі сільського господарства між Міністерством аграрної політики України та Міністерством сільського господарства Сирійської Арабської Республіки.

Державні органи управління регіону підтримали пропозицію Генерального консульства України в Санкт-Петербурзі щодо налагодження співробітництва з Архангельською областю, зокрема у суднобудівній та машинобудівній галузях, сільському господарстві, транспорті та туризмі; потенційним партнерам надано інформацію щодо перспективних напрямів співробітництва. Наразі опрацьовуються питання співпраці підприємств Миколаївщини з діловими колами бельгійської провінції Східна Фландрія. Співпраця ДП «Миколаївський морський торговельний порт» з Гентським морським портом (Бельгія) може стати важливою складовою інтеграції транспортних шляхів України до Транс'європейської транспортної мережі (TEN-T).

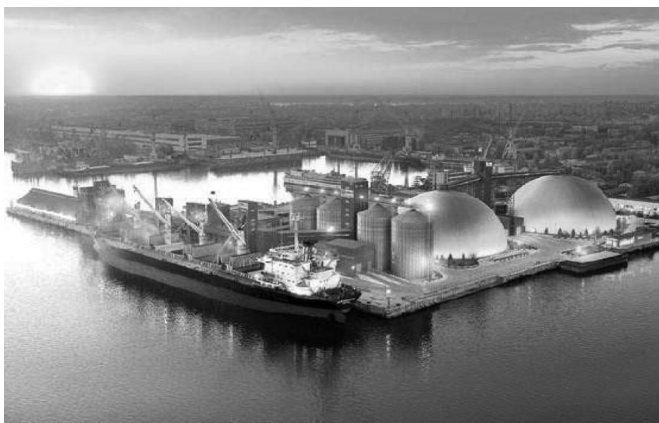
ТОВ СП «Нібулон» — найвагоміший вітчизняний виробник та експортер основної сільськогосподарської продукції (пшениця, ячмінь, кукурудза, жито, сояшника тощо). Структура компанії налічує 36 філій (в Миколаївській, Луганській, Вінницькій, Хмельницькій, Харківській, Полтавській, Черкаській, Сумській, Чернігівській, Житомирській, Запорізькій областях) і близько 70 тис. га. землі, що обробляється, яка орендується більш ніж у 25 тис. власників земельних паїв.

The modern state and problems of transfrontal collaboration of Ukraine and her regions are exposed. It is well-proven that in development of the socio-economic system of country the special role is played by the region of Black Sea Region, industry, agriculture, transport and marine economic complex, purchased development in which.

Розкрито сучасний стан та проблеми транскордонного співробітництва України та її регіонів. Доведено, що у розвитку соціально-економічної системи країни особливу роль відіграє регіон Причорномор'я, у якому набули розвитку промисловість, сільське господарство, транспортний та морський господарський комплекси.

Рис. 2. Перевантажувальний термінал ТОВ СП «Нібулон»

Візитною картою м. Миколаїв та «НІБУЛОН» став високотехнологічний перевантажувальний термінал для зернових та олійних культур (рис. 2).

Це сучасне спорудження є унікальним як для України, так і для всієї Європи. У 2004 році термінал був визнаний найкращим промисловим об'єктом в Україні. Починаючи з 2003 року, коли термінал почав функціонувати, відвантажено 807 суден з різною вантажомісткістю та сільськогосподарською продукцією. Створення власного флоту для ТОВ СП «НІБУЛОН» — це будівництво 24 несамохідних суден змішаного (річка-море) плавання, дедекейтом 108 тис. тонн, будівництво 14 морських та річкових буксирів.

Соки та нектари ТОВ «Сандора» експортуються у 24 країни світу, в п'яти із яких є лідером ринку (Білорусь, Молдова, Азербайджан, Вірменія, Киргизстан). На сьогоднішній день основними ринками збуру продукції підприємства є країни СНД. Високою оцінкою зусиль фахівців компанії стало отримання (з найвищим балом!) улітку 2006 року сертифікату British Retail Consortium (BRC) Global Standard-Food, що дало право на дистрибуцію продукції компанії «Сандора» в торговельній мережі Великої Британії. На основі BRC, створеного в 1998 році Британським консорціумом роздрібних торговців, було розроблено і впроваджено технічний стандарт і протокол для компаній, що поставляють харчову продукцію. З огляду на це «Сандора» реалізує свою продукцію у великих мережах британських супермаркетів, таких як Sainsbury, Asda, Tesco, Waitrose, а також у Фінляндії, Норвегії, Швеції та Нідерландах. Миколаївці можуть пишатися тим, що сьогодні ТОВ «Сандора» поки що єдиний виробник не лише в Україні, а й у Східній Європі, який отримав такий сертифікат.

Якісну цілномолочну продукцію широкого асортименту торгової марки «Президент» поставляє на зовнішній ринок ЗАТ «Лакталіс-Миколаїв». В 2008 році підприємством виготовлено 47,22 млн. кг продукції, з яких 2% продукції експортовано до Молдови — 369 тис. кг. готової продукції та до Казахстану — 749 тис. кг. Продукція, яка переважно експортується ЗАТ «Лакталіс-Миколаїв» — десерти, сири, сметана, сиркова маса.

ЗАТ «Баштанський сирзавод» — один із лідерів в Україні з виробництва високоякісних сирів, масла торгової марки «Славія». У 12 країн світу надходять молочні консерви ЗАТ «Первомайський молочноконсервний комбінат». Значний потенціал для експорту якісних виноградних вин мають відомі виробники цієї продукції: ВАТ «Коблево», АТ «Радсад» і «Зелений гай».

Причорноморських регіон є одним із найбільш важливих у вирішенні питань продовольчої безпеки. На регіон припадає близько 15,7% вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції, 12,6% — продукції харчової промисловості та близько 70% експортованої агропромислової продукції. Тому розвиток агропродовольчого сектору економіки є пріоритетним для даного регіону.

Важливим чинником соціально-економічного розвитку регіонів, що проявляються через дію міжрегіонального співробітництва, є вдосконалення методів стратегічного планування цього співробітництва. Певний досвід такої роботи накопичено у приморських регіонах України. Так, у Миколаївській області розроблено Програму розвитку прикордонного співробітництва до 2013 року. **Програма націлена на реалізацію таких напрямків співробітництва:**

1. Сприяння діяльності керівників прикордонних областей Туреччини та України.
2. Підтримка та координація діяльності учасників прикордонного співробітництва.

3. Сприяння у розробці й реалізації інвестиційних та інноваційних проєктів, спрямованих на розвиток регіону.

У результаті виконання першого етапу Програми передбачається створення необхідних умов й інструментів для структурних зрушень, які сприятимуть включенню прикордонних районів в активну міжобласну кооперацію та зовнішньоекономічну діяльність, розвитку в прикордонній зоні експортно орієнтованих виробництв. При виконанні другого етапу передбачається повністю здійснити перехід на збалансовану децентралізацію ділової активності усередині прикордонного економічного простору Миколаївського регіону, підготувати умови для впровадження поліцентричної моделі стійкого розвитку та вирівнювання соціально-економічних диспропорцій Миколаївського регіону. Планується розроблення методології для впровадження перспективних форм прикордонного співробітництва між Україною та Туреччиною.

Вимагає активізації використання міжрегіонального співробітництва як чинника соціально-економічного співробітництва у приморських регіонах, вироблення такої моделі відносин регіонів України з регіонами інших країн, яка сприяла б засадам регіональної політики Європейського Союзу, в тому числі засадам діяльності через структури міжрегіональної співпраці: співдружності, асоціації, єврореєони.

У басейні Чорного моря доцільно організувати на засадах організації єврореєонів у районі Балтійського моря співпрацю приморських районів України, включаючи Одеську, Миколаївську, Херсонську області, Автономну Республіку Крим, а також приморські регіони Румунії, Болгарії.

ВИСНОВКИ

Основними спільними стратегічними напрямками діяльності Чорноморського єврореєону мали б бути координація дій і обмін досвідом у вирішенні проблем збереження і використання природних особливостей узбережжя, розвитку портів і портової інфраструктури, розвиток продуктивності використання сільськогосподарських угідь, розвиток системи дорожніх комунікацій, інтенсифікація інноваційної діяльності та інше.

Для забезпечення міжрегіонального співробітництва приморських регіонів України відповідно до вимог Євросоюзу і потреб євроінтеграції, зокрема, Миколаївській області доцільно здійснювати асоціативну співпрацю щонайменше на чотирьох рівнях:

- співпраця в асоціації приморських регіонів України басейну Чорного моря;
- співпраця в асоціації приморських регіонів України басейну Чорного і Азовського морів;
- співпраця в асоціації приморських регіонів країн басейну Чорного і Азовського морів;
- співпраця з приморськими регіонами країн Європи, що відповідають геополітичному потенціалу Миколаївської області та прогресивним стандартам організації портової діяльності інших видів економічної діяльності та рівню соціально-інфраструктурного облаштування басейну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2008 рік / Мінекономіки України. — К.: Мінекономіки України, 2009. — 242 с.
2. Стадницький Ю.І. Державне регулювання територіальної організації виробництва / Ю.І. Стадницький, А.Г. Загородній, О.Е. Товкан // Регіональна економіка. — 2001. — № 3. — С. 138–151.
3. Статистичний збірник «Регіони України» / [за ред. Осауленко О.Г.]. — К.: ІВЦ Державний комітет статистики України, 2009.
4. 1. — 2009. — 509 с.
4. 2. — 2009. — 808 с.
4. Статистичний щорічник України за 2008 рік / [за ред. О.Г. Осауленка]; Державний комітет статистики України. — К.: Консультант, 2009. — 575 с.
5. Стратегія економічного та соціального розвитку України (2004–2015 роки). Шляхом європейської інтеграції / [Гальчинський А.С., Геєць В.М. та ін.]. — К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. — 416 с.
6. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (Проект) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.kno.rada.gov.ua.

Стаття надійшла до редакції 08.05.2010